

197

МАКЕДОНСКОТО ОСВОБОДИТЕЛНО ДѢЛО

СКАЗКА

ЧЕТЕНА ПРѢДЪ ПУБЛИЧНО СЪБРАНИЕ

ВЪ ГР. ЛОМЪ

ОТЪ

Д. С. Димовъ

Учитель.

ИЗДАНИЕ ПЪРВО.

ЛОМЪ

Печатница на А. Н. Димитровъ

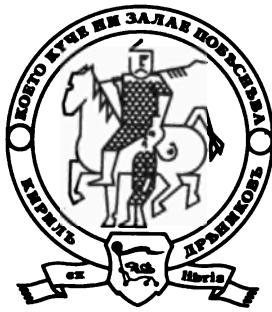
1900.

DR

701

M4K48

1900

002133

МАКЕДОНСКОТО ОСВОБОДИТЕЛНО ДѢЛО

СКАЗКА

ЧЕТЕНА ПРАДЪ ПУБЛИЧНО СЪБРАНИЕ

ВЪ ГР. ЛОМЪ

ОТЪ

Д. Х. Димитровъ

Учителъ.

Khadzidimitov

ИЗДАНИЕ ПЪРВО.

ЛОМЪ

ПЕЧАТНИЦА НА А. Н. ДИМИТРОВЪ

1900.

2153

* * *

Годината, която сега прѣживѣваме е послѣдната отъ 19-ий вѣкъ. Не много отдавна ние се простихме съ старата година, която, както всички прѣди нея, се втурна въ безбрѣжния океанъ на врѣмето, което човѣчеството е прѣкарало, за да стори мѣсто на слѣдующата подиръ ѝ. Но не е късно. мислимъ ние, още, за да изтѣкнемъ съ малко думи и въ общи чѣрти онова, което миналата година ни донесе и остави или завѣща. И нека никому да не става криво, ако още въ самото начало сме принудени да кажемъ че, тази година усложни още повече грозния безпорядкъ въ обществения животъ на хората, този безпорядкъ, който се характеризира съ неравномѣрното до безочие разпрѣдѣление на богатата, които правото, свободата и истината сж освѣтили за човѣчеството, за всичкитѣ разумни и словесни създания на природата. Тя не възтанови и *относително* даже нарушената отъ вѣкове хармония въ човѣшкитѣ отношения. Съ грамада доказателства, съ безчетъ грозни и потрѣсающа факти, тя се присъедини къмъ мрачното минало, като написа и още нѣколко страници въ печалната история на човѣшкитѣ страдания. И мина като не ни даде нищо ново. Ние се простихме и съ нея, както и съ много нейни пѣ-стари сестри и сега не ни остава друго, освѣнъ съ скѣрбъ да си спомняме за всичкитѣ неоправдани очаквания, осуетени надѣжди и неизпълнени желания, да били тѣ наши или на ония, които неосрѣдствено изпитватъ жестокитѣ удари на рѣбството и неправдата.

Нищо нѣма утѣшително въ положението, което собствено ние гражданитѣ отъ свободна Бѣлгария, заемаме сега като части на едно органическо цѣло. Голѣма частъ бѣлгарски граждани и прѣимуществено селени сж смазани подъ тежестта на икономическото

робство. Малцина и твърдѣ малцина сж тия, които спокойно се радват на своя животъ и сж изпитали всичкитѣ му радости. Болшинството, грамадното болшинство е мрачно, неспокойно и фатално загрижено за тѣжкия поминѣкъ; то не познава тихи, безгрижни и весели часове; то се изражда въ безспирната борба съ трудѣтъ, като че ли цѣлта на живота е само да работимъ и вѣчно да работимъ. А останалата частъ гладува, краде, обира и убива.

Непомѣренъ съспателенъ трудъ, болѣсти, злодѣяния и бѣсилка — това е акцията и реакцията на съврѣмения животъ. А цѣли обществени групи си поставятъ за задача да се борятъ за тържеството на общото благоденствие и благощастие, да се борятъ за добротестината на народа. Цѣла нлсеяда политически партии съ знамена и програми демонстриратъ готовността си да турятъ редъ въ безредieto, закони въ беззаконието, съвѣсть въ безчестието, умъ въ безумието, хуманность въ безчовѣчието, смѣхъ въ сълзитѣ, радость въ скърбѣта и животъ въ смъртта. Маса български правителства, произтекаюци изъ тѣзи партии сж се домогвали до възможността да реализиратъ туй що храбро сж проповѣждали средѣ народа, но уви! Двадесетъ и нѣколко годишенъ политически животъ ни говори тъмно противното. Ние днесъ сме свидѣтели на едно силно разстройство въ страната ни. Имаме вече конвулзии въ нашия държавенъ организъмъ . . . Но положението не е безнадежно. У насъ се зараждатъ елементитѣ на едно хубаво течение, което съ своя откровенъ и чистосърдеченъ езикъ, като езикъ на истината, правдата и разума, ще увлѣче народнитѣ маси да разкъсатъ и сломатъ основитѣ на всичко, що е гнило и несъстоятелно въ системата на държавното управление. И това течение ще побѣди всичко и ще възгържествува. То ще подеме, както е и подело вече, смѣло борбата за постижение идеалитѣ на българския народъ, каквито и колкото и да сж тѣ. То е прѣгърнало за сега и каузата на робитѣ въ неосвободената частъ отъ отечеството ни, което е единъ възнесенъ идеалъ на нашето Княжество.

Македония! Да, за тая злочеста земя е думата.

Прѣдъ нейния образъ ние трѣбва да забравяме собственото си нещастие, защото ранитѣ на България не сж чужди и за нея; тя ги има всичкитѣ плюсъ още ужасното политическо робство, което виси на вратѣтъ ѝ. Прѣди значи да искаме изкоренението на страданията, трѣбва да се боримъ за тѣхното правилно разхвърляние; съ други думи прѣди да додемъ до равномѣрното разпрѣдѣление на богатата мѣжду отдѣланитѣ личности, трѣбва непрѣменно да минемъ прѣзъ такава сжщо разпрѣдѣление на страданията между отдѣланитѣ народи.

И тѣй що ни прѣдстои? Прѣдстои ни съ тази страна, която е органически свързана съ насъ — Македония, да бждемъ равни по страдания; за насъ е потребно и сжщественно важно да се освободи послѣдната отъ излишекътъ на страданията... Тя трѣбва да се отърси отъ политическото робство, да се освободи. Освобождението на Македония е първата прицѣлна точка въ полето на обществената ни борба; слѣдъ нея слѣдватъ редъ още точки, но тя е първата, и тамъ ще трѣбва да се спрѣмъ най първо ние.

Върху тази точка именно ще имамъ честъта сега да говоря, което е и цѣльта на моята сказка.

Освобождението на Макед ния отъ настоящия турски деспотически режимъ е въпросъ на деня. Този въпросъ не може да не интересува всѣки българинъ и особено ония, които иматъ свободата и възможностьта да слѣдятъ редовно събитията на Истокъ. Ако не всички, то поне голѣма частъ отъ съзнателнитѣ български граждани именно ония, които се гнусятъ и отвращаватъ отъ робството подъ каквато и мантия да се крие то, смѣтатъ че човѣшкия имъ дългъ ще остане захвърленъ и неизпълненъ, ако не простратъ своя интересъ и върху робската кауза въ Македония. Намиратъ се у насъ хора и то за наша гордостъ не малко, коиго не показватъ онова робско безгрижие, което характеризира днешното време, а съ подбавящата енергия се прѣдаватъ въ служение, колкото на Българското княжество като негови граждани, толкова и на Македония като искрени приятели на човѣшката свобода. Тяхъ силно ги интересува сждбата на тѣзи

злополучни човѣшки сдѣствия, които пѣшкватъ подѣ срамното и непосилно иго на най-жестокия отъ всичкитѣ тирани въ свѣта. А този интересъ и това съчувствие къмъ плачевното състояние на робитѣ сѣ живи, искрени, неизблеми, защото между освободени и неосвободени има кръвни, исторически и духовни връзки. Неопятнения, некористолобивия и идейния интеллигентенъ свѣтъ у насъ, безъ да забравя и изоставя своитѣ граждански задължения спрямо свободното княжество, държи близо до сърцето си и участта на поробенитѣ народи въ Турско. И съ гордостъ трѣбва тукъ да заявимъ, че течението, което защитава правата кауза на Македонския робъ, у насъ постепено се е усиляло, заявявало, като е достигнало напоследъкъ до последната степенъ: силата и авторитета. Да. Силни и авторитетни сѣ сега Македонскитѣ патриотически кръгове у насъ — въ това може да се увѣри всѣки, стига да погледне съ бистро око въ нѣдрата на сега съществуващата македонска организация въ Княжеството. Съзнанието, че трѣбва да се подкрѣпятъ слабитѣ усилия на ония наши братя, които злата съдба или по добръ слѣпниятъ случай не отърси отъ робскитѣ вериги, както стори съ насъ, расте бързо и прониква вече и въ долното съсловие, простата маса, която, ако не може да разсъждава съ ума на дипломатитѣ, то поне може да се жертвува безъ всѣкакъв трѣпетъ за дѣлото. стига да се хвърли веднажъ въ полето на борбата. Това трѣбва да радва всѣкиго и особено тия що стоятъ на чело на благородното патриотическо дѣло, а най вече самия робъ, който въ последнитѣ опити търси да види братята си готови да му подадатъ въ случай на нужда братската си рѣка.

И тъй въ България работницитѣ за тържеството на свободата съгъстватъ своитѣ редове. Пропагандата и агитацията тукъ се водятъ енергично и въ широки размѣри. На всѣкъдѣ революционното слово намира горѣщъ приемъ среди народа, който вече почва да вѣрва въ безисходността на положението, въ неизбѣжността на кървавата катастрофа, а това,

както ще видимъ по долу, е отъ първа необходимостъ за освободителното дѣло.

Всичко това става въ България, въ свободната страна. А тамъ въ Македония? Тамъ е огънь. Разврата и золумитѣ на турската администрация и правосъдие надминаха надѣждитѣ даже и на самия Босфорски сатрапъ! Смъртъ и безчестие обилно се лѣе по тая благодатна страна. Крѣвъ и сълзи, сълзи и крѣвъ — съ туй се пълнятъ равнини, долини, пѣтища, ниви и дворове. Въ пароксизма си дивия и безчовѣченъ турски фанатизъмъ омалямошава нещастнитѣ жертви, които, ако не е надѣждата да видятъ единъ день скжсани мръснитѣ вжжѣ на тиранията, биха се обезличили и одушили отъ жестокия тоя натискъ на систематическитѣ нравствени и физически страдания. Богато ние вкусихме за първъ пѣтъ слѣдъ 5-вѣковно робство отъ сладката свобода, нашитѣ братя продължаваха стария си пѣкленъ животъ. Нѣщо повече — ние имъ изпратихме и свойтѣ господари, които озвѣрени отъ това, че изгубиха „раята“ се нахвърляха съ двойно по-голъма яростъ върху тѣхъ, защото тѣ пакъ останаха подъ „бащинскитѣ“ грижи на Султана. И отъ тогава всѣки день е донасялъ на клетия тоя народъ по голѣми и по тѣжки изпитания. По настоящемъ положението е критическо, страшно... Извѣстията, които идатъ изъ Турско ясно говорятъ, че духоветѣ тамъ сж силно възбудени. Господаря и слугата сж на щрекъ, готови всѣка минута да опитатъ единъ съ другъ силитѣ си. И важното тукъ е, че това ще стане, не защото го желаятъ тоя или она императоръ, а защото самитѣ условия на живота го диктуватъ. Борбата ще е плодъ на своето време...

И тѣй какво прѣдстои да стане въ Македония? Ще стане кървава саморазправа. Ще се почне въ поривътъ на отчаянието неравна борба между свободата и тиранията. А какво ще излѣзе отъ туй? Бъдащето точно ще покаже. Историята на човѣчеството ни говори, че никоя революция не е прѣдвиждала края на борбата; защото винаги тѣ революциитѣ сж били насочвани срѣщу неприятель съ непознати сили и при обстоятелства и условия, които не съдържатъ въ себе

си елементи за върното прѣдсказване на послѣдицитѣ. Това сѣщото важи и за прѣдстоящата революция въ Македония. Г'жста мръжа закрива бъдащето, прѣвъз която едва се вижда. . . Но въпрѣки това революцията ще бъде провъзгласена, защото, както се забѣлзва и на друго мѣсто, условията за нея сж назрѣли. Въ Македония е абсолютно невъзможно вече да се живѣе мирно и тихо. Всичко извиква на борба робътъ и той ще стане. за да я започне. . .

Нека оставимъ сега за минутка страната на чернитѣ тегла, за да хвърлимъ единъ погледъ изобщо върху работитѣ на балканския полуостровъ, които сж прѣво свързани съ *прѣсмътнатитѣ желанія* на официалната разбойническа банда или дипломацията, както въобще наричатъ правителственитѣ кръгове на голѣмитѣ Европейски държави. Това ще е необходимо да сторимъ, защото мислимъ, че источния въпросъ не е само въпросъ за освобождението на Македония.

Българското княжество се яви на политическата карта, като самостоятелна единица благодарение на една — нека го признаемъ, слаба революция, която при активната намѣса на Русия се увѣча съ успѣхъ. Нашата освободителка извърши, ако гледаме само на факта, единъ актъ на висока хуманностъ къмъ насъ, като съ кръвта на собственитѣ си дѣца се застъпи за участъта на толкова поробени човѣшки същества. За това и заслужва напълно нашитѣ симпатии и признателеностъ. Обаче никога не трѣбва да забравяме, че освободителката въ дѣлото, което прѣдприе на Истокъ, имаше свои лични цѣли, свои частни интереси, и че нашето освобождение не е било нейна крайна задача, а едно неизбежно слѣдствие на развилитѣ се тогава политически събития, което слѣдствие се оформи и санкционира по едно *свобразителна воля*. За насъ освобождението ни бѣше единъ крупенъ исторически фактъ дѣйствително, но колкото и грандиозенъ да е той, не трѣбва да ни заслѣпява. Недобросѣстно и глупаво е да вѣрваме, че Русия или която и да е Европейска държава ще си постави за задача да освобождава робитѣ само отъ ненавистъ къмъ робството. Недостойство и обидно е да твърдимъ, че тая или оная

велика сила ще воюва да освободи единъ поробенъ народъ безъ да има това воюване въ основитѣ си мотиви отъ личенъ характеръ. Безчисленитѣ конференции на високитѣ дипломати не сж друго освѣнъ блѣстяща иллюстрация на тѣхния дивъ и безсърдеченъ егонвѣмъ. Разгърнѣте протоколитѣ на която и да е отъ тѣхъ и вие ще видите само двѣ нѣща 1-во. До послѣдня крайностъ грижливо пазене интереситѣ на голѣмитѣ държави и 2 ро. Надмѣнна и цинична подигравка съ участъта на дребнитѣ народи, които често пъти дължатъ доброто си положение на антагонизма между първитѣ. И наистина достатъчно е да се взрѣмъ по внимателно върху характернитѣ черти само на освободителната война и да поразровимъ архивитѣ на Цариградската и други конференции, за да откриемъ всичкиятъ филшъ на видимата хуманностъ, любовь къмъ свободата, къмъ вѣрата и пр. принципи, които ужъ движели пространнитѣ империи въ борбата имъ съ робството. Всѣка една отъ балканскитѣ държавици пази въ историята си редъ дипломатически конференции, които по официаленъ редъ сж опрѣдѣляли територията имъ, както и начина на управлението, а по неофициаленъ или по чисто дипломатически, подзаменъ пѣвъ сж се стараяли да ги вплѣтатъ въ ногтѣтъ на тая или оная сила, за да сж готови да ѝ услужатъ нѣгога. Това е то Европейскиятъ Ареонагъ, който рѣшава международнитѣ сплѣтни и опрѣдѣля тѣхнитѣ резултати. Той е послѣдната инстанция и на робскитѣ оплаквания и ако не всѣкога, то поне въ повечето случаи самичакъ си възлага тая роль . . . Въ всѣко промѣняване политическото положение на материятѣ имаме дипломатически сдѣлки, а въ тѣхъ, знайно е, участвуватъ само великитѣ държави, защото сж силни. Малкитѣ държавици сж длѣжни само да слушатъ съвѣти и наставления отъ първитѣ. Нийдѣ никакво безредие въ международнитѣ отношения, нийдѣ никакъвъ смутъ или възтание не сж свършвали безъ прѣката намѣса на великитѣ сили. Тѣхнитѣ интереси се простиратъ по цѣлото земно кълбо, кръстосватъ се на всѣкъдѣ за това и тѣзи послѣдователностъ въ тѣхната намѣса.

Но най-силна и енергична е тая намѣса въ

источния въпросъ, защото тукъ най-упорно се сблъскватъ завѣтните намѣрения на нѣколкото Европейски държави, които съставляватъ за сега ключа на международнитѣ произшествия. Въ работитѣ на Истокъ Европейската дипломация още отъ самото начало играе една срамна роля. Нейното вмѣшателство тукъ е свързано съ цѣла верига поворни актове, отровното дѣйствиe на които е изпитвила въ голѣма или малка степенъ почти всѣка отъ малкитѣ балкански държави. Прѣдставете си, единъ Берлински конгресъ отъ дипломати, които сж толкова далечъ отъ бѣдствията на страдующитѣ, колкото слънцето отъ земята, съ едно само дигане на ржка уничтожава свободата на милиони роби! Има ли нѣщо по безчовѣчно отъ това? Единъ краставъ протоколъ приподписанъ отъ цивилизовани злодѣи прѣдава на безчестие цѣло море отъ невинни хора; хвърля ги въ ногтѣтѣ на звѣрове въ човѣшки кожи и то слѣдъ като сж били въ ногтѣтѣ имъ цѣлъ редъ вѣкове!? И това става въ единъ културенъ центъръ, въ едно огнище на цивилизацията — въ Берлинъ! Въ С. Стефано и Цариградъ освобождаватъ, а въ Берлинъ уничтожаватъ свободата като неумѣтна, прибързана, непотрѣбна! И като говоримъ за дипломация ние разбираме Русия, разбираме Англия, разбираме Германия и всичкитѣ по-голѣми държави, които мечтаятъ за „нѣщо“ на ориента. Едно национално движение въ подвластна България се подхвърля на безбожна експлоатация отъ страна на всичкитѣ заинтересовани държави и на края ние виждаме да се разкъсва отечеството ни на разни свободни, полунезависими и пълнозависими части просто съ едно драсване на перото и то слѣдъ като всяка „сила“ точно бѣ прѣсмѣтнала облагитѣ или възможнитѣ шансове за бѣдащи нѣкакви надѣжди отъ създаденото ново положение на полуострова. Всичко, което силитѣ сториха за насъ бѣ точно прѣсмѣтнато и съобразено съ тѣхнитѣ материални интереси, които ги намираме изразени въ желанието да се завладѣе нѣкое хубаво търговско пристанище или провлакъ, въ стрѣмежа да се окупира нѣкой съ добро тържище градъ или най-сѣтне въ намѣрението да се заграби хубава и разкошна

область, защитниците на която сж слаби да я запазятъ.

Такава е психологията на Европейската дипломация. Щомъ е тъй еднакво трѣбва да се възмуцаваме и отъ добритѣ и отъ лошитѣ послѣдници на тѣхното участие въ нашитѣ работи, защото и еднитѣ и другитѣ сж плодъ на лична егоистична политика. *По скоро трѣбва да смятаме единъ добъръ резултатъ за изра на случая отколкото за дълго на тия що сж го създали.*

Какво прѣдставява отъ себе си Европейскиятъ свѣтъ? Нищо друго освѣнъ случаенъ сборъ отъ държави съ най-противорѣчиви интереси и съ безобразни претенции, голѣмината на които е пропорционална съ територията на господарката имъ. Днесъ нѣма двѣ държави, искрени приятели по между си. Любезности-тѣ на коронованитѣ глави, рѣчитѣ и цѣлуванията на министритѣ, срѣщитѣ, височайшатѣ посѣщения, празденства и пр. сж една маска, задъ която се крие неописуема вражда и зложелателство. Даже и въ тия държави, които сж части на единъ отбранителенъ или нападателенъ съюзъ, приятелскитѣ отношения сж искувствени, прѣсидени и готови всѣка минута да се обърнатъ въ прѣдателски. Историята е прѣвъ очитѣ ни; тя е неизчерпаемъ источникъ на факти, които поразяватъ съ своята оригиналность. Ние можемъ да отидемъ и по нататѣкъ. Можемъ да не вѣрваме въ взаимната искренность и на ония държави даже, които иматъ таенъ воененъ съюзъ по между си. Да, такава анархия царува днесъ въ свѣтътъ на границитѣ и пограничните постове! Всѣка държава взета отдѣлно е едно крайно егоистично и ненаситно сжщество, готово да раскъса всѣко друго стига да е увѣрено, че ще побѣди. И какъ е възможно да има братски и нелицемерни връзки между такива държави? Бракътъ между държавитѣ, ако ми позволите тъй да нарека тѣхното видимо сближение, е бракъ неестественъ и незаконенъ — такива сж и рожбитѣ отъ тоя бракъ . . .

Безчестieto въ политиката намира свойто оправдание въ сѣщитѣ причини, които обуславятъ и безчестieto въобще въ живота. Нашата задача обаче не е да търсимъ тѣхъ; за насъ е важно да знаемъ и да

констатираме самото безчестие, което се явява въ малкъ или голъмъ размѣръ споредъ случая и споредъ държавата, която го инспирира.

Безчестие бѣ отъ страна на дипломацията нейшото некачествимо поведение прѣзъ време на съединението съ подклаждането огъня на братоубийствената Сръбско Българска война. Какви тайни не крие въ основитѣ си тая война! Но ние нека знаемъ само, че задъ гърбътъ на воюющитѣ двѣ държави сж се крили много други, които най сѣтне спрѣха кръвопролитие, което бѣха сами прѣдизвикали. И опихме се тогава отъ славата на Българското орѣжие и отъ тържеството на Българския левъ, безъ да подовираме какъвъ чувствителенъ ударъ се нанесе на цѣлото наше бѣдаше. А нещастна Сърбия! Вънъ отъ позора на нанесеното ѝ поражение тя остана да оплаква участието си, тъй безумно тласната въ буритѣ благодарение усилията на дипломацията. За насъ тукъ е безразлично, коя отъ великитѣ сили играе първенствующата роль, защото вече приехме, че тѣ сж еднакво способни да направятъ и добро и зло, което зависи отъ външнитѣ обстоятелства, а съвсѣмъ не отъ добрата имъ воля.

Кажете сега, какъ да окачествимъ поведението на Англия, която тъй ешергически защищаваше храбритѣ и неустрашими Арменци въ борбата имъ съ турчиня въ името на свободата и челолюбие, а сега съ жестокостта на послѣдния злодѣй се хвърля бѣсно върху невиннитѣ бури, само за това, че природата надарила малката имъ република съ богати рудници? Англобурската война лишень пътъ иде да докаже, че на силнитѣ не имъ е мила свободата и че тя може да бѣде удобрена отъ тѣхъ само тогава, когато носи съ себе си голъмъ запасъ отъ облаги. Гдѣ е тукъ хуманността на Албиона, която тъй тържественно се маниестираще въ полза на Арменцитѣ? Не е ли грѣхота и срамота да мислимъ прѣдъ това, което става сега въ Африка, че Англия прѣзъ времето на Арменскитѣ смутове се е въодушевлявала отъ идеята за свободата и правдата?

Но посрѣдъ нечутитѣ звѣрства и кланета извър-

шени надъ беззащитнитѣ Арменци, посрѣдъ нотоцитѣ невинно пролѣга кръвь — се издига грозната фигура на велика, както обикновено казаватъ, Русия — втората тъмна героиня въ Европа. Тя пъкъ съвѣтваше Азиатския звѣръ да истрѣбва немилостиво „нахалнитѣ“ Арменци, като му оказваше пълна морална поддръжка. Единъ отъ нейнитѣ дипломати даже се изсмѣлъ надъ проекта за независима Армения, като важно и недвусмислено добавилъ, че Руското правителство никога не ще се съгласи да се създаде една „втора Бъма-рия“. Коментарии сж излишни. Тази сжщата Русия слѣдъ като прѣдначерта планътъ за Гръцко-Турската война, пристѣпи на края да иска въ името на свободата автономията на Критъ. Историята изобщо на тази деспотическа страна брой въ страницитѣ си дълга верига отъ прѣстѣпления въ международнитѣ отношения.

Франция! Страната на свободата, люлката на цивилизацията, гнѣздото на свободомислието, тази Франция намира по нѣкога, че работитѣ въ Турция не сж отъ естество да прѣдизвикатъ вмѣшателството на дипломацията въ полза на подвластнитѣ народи, защото лжжливи били прѣсканитѣ слухове, че живота имота и честта имъ не били гарантирани. Сжщата тази Франция другъ пътъ намира, че положението на Огомаяската Империя е критическо, а главно, неправимо и като такъво неизбѣжно свързано съ фатална развѣзка ча самата Империя при участието, разбира се, на Европейскитѣ сили. А всичко това е тъй, защото тъй го диктуватъ интереситѣ ѝ, които за сега сж подъ опекунството на Русия и които не могатъ да не бъдатъ по-мили и по-скжми отъ чуждитѣ. Най сѣтне самия фактъ, че съюза е съюзъ на несъвмѣстими крайности — монархия и република, говори доста много за нечиститѣ побуждения и на едната и на другата. Това, което върши Франция по отношение источния въпросъ, още по релѣфно се върши и отъ Германия. Нейната политика на изтокъ е сжщо едно безчестие, което коштува твърдѣ много на поробенитѣ народи. Напоследъкъ тя е най-върната съюзница на Султана и горѣща застъпница за запазва-

ние цялостта на неговата империя. А всичко това има своята ясно опрѣдѣлена цѣль, която не може да бѣде друга освѣнъ усигоряване нѣкое наследство . . .

Ей така тѣзи голѣми държави си играятъ съ сѣдбата на малкитѣ народи, като подпомагатъ или спжватъ тѣхното мирно развитие спорѣдъ това, дали се реализирватъ и тѣхнитѣ планове или не. Жалко е наистина положението на единъ поробенъ народъ, когато той е играчка въ рѣцѣтъ на официалния свѣтъ. защото, както виждаме, често пѣти дѣлата му сѣ повече съсипателни и отъ най ужаснитѣ войни.

Щомъ като е тѣй повече отъ ясно е, че источния въпросъ собствено тая негова часть, която включва въ себе си освобождението на Македония не може да бѣде освѣнъ прѣдметъ на най грубо и надмѣнно безчестие отъ страна на дипломатическия свѣтъ, защото, както и на друго мѣсто се каза, тукъ изпѣкватъ най-ярко домогванията и мечтитѣ на великитѣ сили. Огнотенията на послѣднитѣ къмъ хала на Македонския робъ, каквито и да ставатъ съ течението на времето, не могатъ да бѣдатъ добродѣтелни и хуманни. И нека още отъ сега заявимъ, че ако на Македония е писано да се освобождава исключително по дипломатически редъ, безъ активното участие на самитѣ Македонци, което е твърдѣ невѣроятно, то този "хуманенъ", както ще го нарекатъ, актъ, ще бѣде продуктъ на грубо материални и спекулативни съображения. Впрочемъ за това не трѣбва и да говоримъ, защото обтегнатото равновѣсие между държавитѣ опекунтки, доказано е, не се нарушава безъ сериозни смутове и безредия. Нека сѣщо заявимъ тукъ, че не би съществувавалъ никакъвъ источенъ въпросъ, ако не бѣше тази фатална тактика на голѣмитѣ държави, да правятъ най чудовищни злодѣяния за удовлетворение на своята ненаситна алчностъ. Отколѣ би огрѣло въ Македония, както и на всѣкъдѣ дѣто има вужда, слѣдцето на свободата, ако челолюбие само движеше дипломатията! Защото отдавна и твърдѣ отдавна съществуваатъ условията и потрѣбнитѣ мотиви за една такава патриотическа постѣпка отъ страна на силитѣ. Нима не виждатъ тѣ, че отъ вѣкове се терзае без

божно единъ кротъкъ народъ, като се оскверняватъ най свѣтитѣ му чувства, мисли и желанія? Виджатъ го тѣ, но за зла честь пасивното робско негодувание не е достатъчно да прѣдизвика тѣхната благотворна намѣса; тѣ само озлочествяватъ още повече и безъ туй злочестия народъ, като въ непримиримата вражда, която питаятъ помежду си, забравятъ и се гаврятъ съ страданията на тия, които въ единъ мигъ безъ капка кръвъ бѣха могли да се обърнатъ въ свободни граждани. Да! гаврятъ се, защото вмѣсто да издигнатъ единъ измъченъ народъ на криката му, за да задина свободно, което могатъ да сторятъ само съ една дума: „да бѣде свободенъ“ — тѣ го оставятъ на дивия човѣшки произволъ олицетворенъ въ една грозна и убийствена тирания, каквато е турската... А защо всичко това е тѣй казахме вече. Робътъ се вая въ калъта на нравственитѣ и физически страдания, въ калъта, въ ужасната калъ на терора, разврата и насилията само за това, защото царува взаимно недоверие между великитѣ сили, отпечатано върху противорѣчивитѣ имъ претенции на Истока.

Минаха вече дълъгъ редъ години съ събития, политическото шарлатанство въ които е било повече отъ очевидно. И това шарлатанство трѣбва да вразуми и увѣри всѣкиго, да увѣри и старо и младо и умно и безумно, че никога едно робско дѣло не ще възтържествува „дипломатическимъ образомъ“ само защото то е право, и ако историята ни посочи нѣколкото „рѣшени“ вече съ „благоклонното“ участие на правителствата на великитѣ Европейски държави, дѣла, то смѣло можемъ да кажемъ, че разглежданieto имъ и собствено присѣдата по тѣхъ е една случайностъ която може да бѣде и щастлива и не. Безъ да ровимъ историята на другитѣ народи, което съвсѣмъ не е по нашитѣ сили, ще забълъжимъ само, че и нашето освобождение бѣше просто една щастлива случайностъ за българитѣ като игра на дипломацията, при все че въ основитѣ на това велико за насъ събитие се виждаха и елементи на едно чисто народно революционно движение. Това народно движение можеше обаче да бѣде смазано отъ тиранина, ако бѣ ос-

тавено безъ поддръжка. Нека си припомнимъ само комедитѣ разигравани въ разнитѣ конференции, по зашиванieto и разкъсването на Българското царство, и ще приемемъ безъ замислюване, че България, такава каквато я виждаме днесъ е дѣте на една случайность и макаръ първоначално и да се изпрѣчва революционното движение, като двигателъ на дипломатическия „ефектъ“ пакъ очевидно е, че свободното Княжество се явява на сцената не като цѣль, а просто като едно добръ прѣсмѣтнато сръдство за бѣдшитѣ комбинации на тайнствената Европейска дипломация. И ние — единъ слабъ физически народъ, гледахме какъ последната играе безсрамно съ трупа ни, но и не помислювахме да се съпротивляваме, защото правото не е още сила и хуманността не е още право . . .

И тъй кой е моралния виновникъ за владѣющата днесъ аномалность на истока? — Официална Европа или правителствата на признатитѣ сили. А кой е будния стражъ въ работитѣ на истока? Пакъ тя. Подиръ онова, което казахме за България малко остава още да добавимъ и за Македония, която въ дадения случай ни интересува. Прѣди всичко що е тя? — Една страна прѣзрѣна и отхвърлена отъ ония, които иматъ власть и сила да освобождаватъ и да поробватъ, защото империтѣ и монархитѣ иматъ тукъ задачи, които се сръщатъ и не могатъ да се разминатъ безъ стълкновение и до като тѣвъ задачи не се разграничатъ и съгласятъ, не трѣбва да се надѣваме, че ще се прѣдиряеме нѣщо въ Македония, съ добри сѣтнини за поробенигѣ тамъ народи. Не робството ги трѣвожи тѣхъ — силитѣ, а Цариградъ, Солунъ, провлацитѣ, моретата и пристанищата! . . . Защо да не признаемъ най сѣтне една истина? . . .

Това състояние на работитѣ, протакано тъй дълго време оставя постепенно своигѣ слѣди. Печалната тая дѣйствителность има своята реакция въ умоветѣ на добросѣвъстнитѣ хора. Въ всичкитѣ почти чисти отъ развратъ обществени кръгове се слага напоследъкъ убѣждението че ония, които сж жадни за свобода и човѣшки права трѣбва да изнесатъ на плѣщитѣ си потрѣбната фиаическа борба за извоюването имъ,

Захвърлят се по дяволитѣ всичкитѣ дипломати, агенти и свѣтници на царскитѣ корони, като се възлага смѣлата задача на кръвта и мишпцитѣ. Такова е господствующето възрѣние въ Македонскитѣ кръгове у Турско, такава е то сега и у насъ въ България. И то е сериозно и рѣшително, защото е създадено не отъ проповѣдта на разни агитатори, а отъ самия животъ — най непогрѣшимия мадрецъ. На апелитѣ и молбитѣ прѣдъ посланици, дворове и конференции сега се гледа съ насмѣшка, защото отколѣ вече мина времето, когато на подобни „поклони“ се придаваше значението на сѣдбоносни стѣпки! Времето изтри безслѣдно нѣкогашното обаяние отъ подобни стѣпки. Никой здравомисляещъ човѣкъ сега не би сторилъ глупостта да вѣрва, че съ апели ще се умилоствятъ великитѣ сили за да турнатъ край на безредицитѣ въ Истокъ, като извадятъ отъ политическия гнетъ народитѣ подъ Турция. Ролята на тия унижателни поклони прѣдъ тѣхъ е изиграна вече. Днесъ робътъ въ Македония високо декларира и заявява, че неще търпи вече туй черно тегло, на което е подложенъ и че ще хвърли рѣжавицата безъ да пита никого, защото надѣждитѣ му въ официалния Европейски свѣтъ сѣ пропадали вече безвъзвратно. Македония е арена на най-гнусни и жестоки испитания; живота е нетърпимъ, борбата е неминуема — възтанието е на прага. Черковно училищното дѣло, за което въ началото се вдигаше толкова вѣва е привършено. Учители и попове свършиха вече работата си по черквитѣ и училищата; а тамъ дѣто тя не е свършена прѣдъназначено ъ е врѣменно да се изостави, за да стори мѣсто на нѣщо друго по-наврѣмено, по-важно по-сѣществено . . . Всичко е изиграно — остава още послѣдния актъ отъ робската драма *кървавия* слѣдъ, който или ще загине единъ цѣлъ народъ или ще заживѣе свободно. А понеже първото е немислимо, то нека вѣрваме въ второто. И този актъ приближава вече да се почне. Да! ще се почне той, но не тукъ, а тамъ съ сърдцето на Македония. И ще бжде страшенъ огъня. когато пламне, защото ще се раздуха отъ вжтрѣ.

Разбира се, че ние българитѣ нѣма да бждемъ

равнодушни свидѣтели на тая страшна разправа, на тая неравна, но люта борба. Ние ще подкрѣпимъ слабитѣ морално и материално и ако стане нужда ще заставимъ и правителството ни да стори сѣщото, въ случай че му бѣде противъ волята скѣсванието приятелскитѣ отношения съ Турция.

Понеже се загатва за правителство, не е излишно да кажемъ нѣколко думи за участието въобще което сѣ имали нашитѣ правителства въ дѣлото на Истокъ. Това ще е потрѣбно и за самото уясняване на въпроса, който тукъ ни занимава.

Българскитѣ правителства до сега не сѣ направили нищо за неосвободената часть отъ отечеството ни, ако не смѣтаме усилията проиявани въ разни времена да се назначатъ единъ или повече владици, или да се откриятъ нѣколко търговски агенства или пъкъ най сетне да се освободи или повърне нѣкоя неправилно арестуванъ или заточенъ българинъ. Но всичко това, макаръ и скърбно, е недостатъчно, за да обвиняваме което и да е правителство въ непатриотизъмъ при вжншнитѣ работи. Трѣбва да ги укоряваме за безакония, за излишна разточителность, за безтактиче въ разхвърлянието данъчния товаръ, за грабежъ и гешефти, въобще за работи вжтрѣшни, дѣто тѣ сѣ напълно свободни да вършатъ това или онова, а що се касае за вжншнитѣ работи, за вжншната политика на Княжеството — тамъ въпроса е свършено другъ.

Вжншната ни политика не е била, па и не може да бѣде самостоятелна, независима, своеобразна. Нашия гласъ е много слабъ, за да се чуе кждѣто и да е, а най вече пъкъ въ источния въпросъ, въ областята на когото българското княжество не може да взима активно участие, безъ какво да е прѣдизвикателство, което да го оправдае, ако и да има най-голѣмо нравствено право да стори това. Подъ неизмѣримата тежестъ на нѣколко канари, малко едно камъче не е въ положение нищо самичко да направи... Источната наша политика е въ тѣсна зависимостъ отъ други държави, респективно тия, на страната на които е физическото надмощие. Изхождайки отъ тукъ, повтаряме, съвсѣмъ безосновно ще обвиняваме всѣко правителст-

во, че не е желаяло или е било неспособно да направи нѣщо за подобрѣние хала на подвластнитѣ въ Турция народи. Това, което е било възможно да направятъ правителствата ни е да хвърлятъ страната въ една непроучена авантюра, послѣдствията на която могли би да бждатъ гибелни за насъ, ако не намѣрехме онова активно съчувствие у самитѣ роби, което е необходимо за тѣхното освобождение. За частие всичкитѣ досегашни наши правителства сж били до тамъ прѣдвидливи, за да не прѣдизвикатъ такава катастрофа пълна съ опасности и за нашето собствено независимо сществувание. Ето защо насъ никакъ не трѣбва да ни очудва факта, че първата грижа на което и да е отъ българскитѣ правителства като доде на власть, е да обяви чрѣзъ единъ държавенъ актъ — „тронното слово“, че сществуваатъ най искрени и приятелски отношения между Княжеството и сюзерения дворъ. Друго яче не може; самитѣ обстоятелства налагатъ тия отношения. Пакъ най сѣтне въ Македония нѣма само българи, та непрѣменно само българското правителство да се грижи за нея; тамъ има сърби, има романи, албанци, гърци и пр. Тѣхнитѣ правителства иматъ сжщото основание да се интересуватъ за сънародницитѣ си въ Турско, както и нашето; тѣ иматъ сжщото основание да направятъ енергични постѣпки прѣдъ Портата както и ние, ако тѣзи постѣпки сж належащи и непреждевременни. Е. при такива условия каква самостоятелна външна политика ще очакваме отъ българскитѣ правителства? И заблѣжете хубаво, тая безгласна политика ще продължава или ще бжде такава до тогава, до когато „стату-квото“ на истоувъ или цѣлостта на турската империя не почне да се заплашва отъ вътрѣшни междуособици и смутове. Нѣ ма ли такива смутове — нѣма и външна политика въ България. . . . Това ще разяснимъ по надолу, а сега ще се спрѣмъ върху най-деликатното разклонение на въпроса — бждъщето на Македония.

Въ Македония има разни народности и всичкитѣ съ малки изключения влачатъ тѣжкия хомотъ и еднакво се нуждаятъ отъ политическа свобода. Това е общо тѣхно искание, обща тѣхна потрѣбность. Но по

нататък дохождат отдълнитъ имъ искания, които съвсѣмъ не схождатъ по между си, а именно, да се присъединятъ слѣдъ освобождението си къмъ тая държава на Балкана, която обхваща народността имъ. Ако ли това не заявяватъ самички тѣ, то това вършатъ респективнитъ държави. Но за нещастие народноститъ сж размѣсени, земята е обща и всѣко присъединяване по народностъ е безсмислица. Отъ тукъ и охотата да мине цѣлата областъ подъ властта на една държава. И какво виждаме днесъ? Нѣколко балкански държави ревниво мечтаятъ да вицятъ единъ день, ако не цѣла Македония, то поне по голѣмата частъ отъ нея присъединена къмъ себе си. А това е семето на познатия ви раздоръ, царующъ въ полуострова, семе на ненависть, недобѣрие, умраза и зложелателство въ редовитъ на балканскитъ държавици, който съ тѣзи си неприятелски и враждебни отношения влошиха и влошаватъ още повече положението на робитъ. И задъ тѣзи отбегнати отношения, нека не забравиме да кажемъ, се мадри обрава на самата дипломация, които въ тѣхъ намира прѣвкрасна храна да държи въ респектъ тая или она държавица. За никого не е вече тайна, че враждата между Сърбия и България се раздухва отъ вѣнъ, както и оная съ гърцитъ, ромжнитъ, черногорцитъ и пр. Гоненията между сърби, българи гърци и пр. а особено между сърби и българи въ самата Македония, сж гонения искусство подклаждани отъ заинтересовани сили и най хитро и майсторски експлоатирани отъ самия Султанъ, за което не трѣбва и да му се сърдиме. Нека да споменемъ и „невинната“ Австро Унгрия тукъ, която мисли, че ще прогледне само посредствомъ Солунското пристанище и подъ натиска на тая чудодѣйствена мечта искусствено озлобива и охлаждава два братски народа. Мраченъ хаосъ! . . .

Нѣма да разиравяме за претенциитъ на Сърбия, България и пр.; тѣ сж глупави и гибелни, както за самитъ тѣхъ, така и за страната, за която прѣтентиратъ. Ненавистта подклаждана отъ това безумно претенденство между тия държавици взима по нѣкога твърдѣ остъръ характеръ, а особено като се поддържа ти отъ вѣнъ. Тѣй се протака работата, враждата се

усилва, отношенията се изострятъ, гоненията и взаимнитѣ прѣслѣдвания растжатъ, а това не е нищо друго, освѣнъ най-скѣпа услуга на Султана. . . .

Балканскитѣ държавици никога или много мъчно, а главно кжсно ще додѣтъ до едно споразумѣние по раздѣлението на Македония, ако би се тя освободила. Па и хубавата идея за „балканската федерация“ едва ли ще намѣри въ едно незрѣло време, като настоящето всичкитѣ потребни условия за своето реализиране, макаръ и да бжде тя най-жизнеспособната, най-разумната.

Тогава гдѣ е изходътъ и има ли изходъ? Изходъ има и той е провъзгласяването на свободна Македония въ отдѣлна независима отъ никого и напълно самостоятелна държава. Като такава, тя ще има най-голѣми основания да бжде всѣкога въ близки, искрени и приятелски връзки съ съседнитѣ и царства и княжества, а особено съ нейнитѣ претенденти. Такава една свободна държава ще отвори границитѣ си за всичко хубаво, ще изчезне изведнажъ оная тъмнина и невѣжество, които царуватъ въ нея днесъ, и отъ страна на стенания, простота и печалъ, ще стане едно културно огнище, което не ще закъснѣе да прѣнесе своята благодатъ и у съседитѣ ѝ. Това е за сега най-безвредното и единичко по видимому възможно безъ сериозни сплѣтни разрѣшение на заглупения македонски въпросъ. Иначе рискуваме да се хвърлимъ въ редъ братоубийствени войни, които ще унищожатъ може би и насъ като политически единици. Такъвъ единъ възгледъ се сподѣля вече отъ всичкитѣ просвѣтени умове, тѣй трѣбва да се проповѣдва на всѣкъдѣ и дълго е на всѣки съзнателенъ и интелигентенъ човѣкъ тѣй да проповѣдва. Иначе тиранията ще побѣди на първо време свободата. . .

Бързамъ да напомни, че и тукъ не трѣбва много да се самооболщаваме, като мислимъ, че такава рѣшение на въпроса е лесно и просто. Напротивъ и тѣй поставено дѣлото, то иска рва на своята повърхностъ пакъ цѣла маса отъ противорѣчия и крайности, сближението на които едва ли е възможно, или ако е възможно, свързано е съ голѣмо противодѣйствиe. Ис-

пъква напр. въпроса: Ако България се рѣши съ ножъ да защити братята си отъ рѣзните на турските орди, то какво поведение ще държи Сърбия и другитѣ балкански държави? Като че ли искаме да кажемъ за първата: ще ни нападне, както е правила това и другъ пътъ, защото отъ дѣ ще знае тя и кой ще я увѣри, че нѣма да се присъедини Македония къмъ България. Да, възможно е. допустимо е. Тогава? — мъчно е да се отговори на тоя въпросъ. Не може също да се отговори и на твърдѣ естествено възниквающитѣ въпроси, като тия напр.: отъ коя народностъ ще произтича правителството на новооснованото царство, княжество, кралство или република? Кой ще бъде съ „Божията милостъ“ князь, или крадь или пъкъ Прѣдсѣдателъ на републиката? и пр. и пр. Тая тъмнина има свойтѣ лоши прѣлчувствия.

Това именно е най отрицателното и най обезсърчителното мѣсто на добрия проектъ за бъдѣщото на Македония. Но не е само това. Какво поведение ще държи Австрия? А дипломацията? Какъ да отговоряме? Ние може да отговоряме всѣкакъ, но несъмнено е, за насъ ще бъде ясно едно нѣщо. а то е. че за бъдѣщото нѣма точно опрѣдѣлена пжтека, то е хаосъ, но хаосъ не безнадеженъ, съ други думи хаосъ, който крие въ себе си вѣроятността да се обърне въ порядъкъ. Защото — нека го кажемъ въ общи думи. вятанието въ Македония, ще прѣдизвика тероръ и кланета на жени, дѣца, старци, а понеже тѣ ще сж българи, сърби и пр., а прѣимущественно българи. българското правителство, което и каквото и да е то, ще се застъпи за тѣхъ и ако стане нужда ще сжса дипломатическитѣ отношения — ще обяви война. Въ такъвъ случай кланетата не ще иматъ оня характеръ и оня край, какъвто имаха тѣ при Арменското движение. Тамъ нѣмаше свободна Армения тогава, както има сега свободна България, също нѣмаше тамъ такава здрава вътрѣшна организация, каквато има сега въ Македония. Тѣй че дипломатическия свѣтъ, който не ще закъснѣе да заиграе ролята си, не ще бъде въ сѣстояние да задуши безъ всѣкаква отстъпка справедливия гласъ на робитѣ, както направи тя съ нещаст-

нитѣ арменци, защото първо, тѣ — робитѣ самички се чувствуватъ силни да водятъ борба съ тиранина си и второ, защото иматъ единъ въренъ съюзникъ въ лицето на Княжество България, ако не и на други балкански държави, свободата на които ще бѣде много рисковано да се унищожи. А какви ще сж отстъпкитѣ на дипломацията не може още отъ сега да се прѣдскаже. Въ всеки случай тѣ ще внесатъ подобрѣние въ работитѣ на Истокъ. Резултата ще бѣде тажъвъ при каквито и обстоителства да бѣде поставена България прѣвъ време на кървопролитнето, важно е само едно: възтанието да бѣде повсемѣстно въ Македония. Щомъ като е тѣй, макаръ и да избухне война даже между балканскитѣ държавици, пакъ огъня, който ще пламне въ Македония ще спечели въ своя полза дипломатическата намѣса. Да! само огънь въ Македония ще освободи Македония — това е урока отъ минжлото и отъ настоящето. И този огънь скоро ще се запали и ще бѣде едно щастие за малкитѣ народи, ако излъзатъ благородумни да се споразумѣятъ мирно за автономията на Македония, ако ли това не стане, ако избухне общевропейскитѣ пожаръ, нека се утѣшаваме тогава съ мисълта, че съ нашата свобода ще изчезне въ сжщото време и турската тирания въ Европа, а знайно е, че нѣма по тѣжко робство отъ турското. И въ единия и въ другия случай ще настане промѣна и то такава, която е твърдѣ близко до оная, която се желае . .

И тѣй перспективата на близкото бждще е гърѣ долу слѣдующата:

Въ Македония ще се провъзгласи революцията чрѣвъ всеобщо възтание, като неизбѣжно слѣдствие отъ лошата система на управлението и второ, отъ доказаната неискренность у великитѣ държави. Тази революция ще извика най-първо турцитѣ, които ще се заловятъ за потушаванието ѝ, ще прѣдизвика по тоя начинъ и нѣкой отъ балканскитѣ държави да се замѣсятъ за или противъ революцията и най-сѣтне ще се навика посрѣдствомъ нея и дипломацията, за да даде резолюция на станалитѣ произшествия. Какъ ще стане всичко това казахме прѣди малко. Най-желател-

ното и най безвредното, както и на друго мѣсто посочиме е, слѣдъ като се раскъсатъ робскитѣ вериги, да имаме за съсъдка една автономна областъ, чрѣзъ която сигурно е, че и нашето дѣшание отъ задушливо и тѣжко каквото е сега, ще стане свободно и спокойно, защото не е да не знаемъ колко гибелно се отразяватъ у насъ работитѣ въ Турция. Ние изтощаваме до послѣдня степенъ свойтѣ финансови сили по издържаннето на армия съвсѣмъ несотвѣтствующа на една малка държава, като нашата и все заради историческата ѝ задача . . . Печално е, но тѣй е.

При другъ порядъкъ на нѣщата България би живѣла по-нормално и този другъ порядъкъ всинца трѣбва да го желаемъ, а главно да се стрѣмимъ за постиганнето му.

Нека заблѣжимъ тукъ, че здравиятъ човѣшки разумъ не допуска никакви исторически задачи, като тия на армията ни напр., той не допуска сѣщо и патриотическитѣ възклицания „национално единство“ „наше отечество“ „народна гордость“ „крѣвни братя“ и тѣмъ подобни, обаче самичкъ той не е достигналъ до тамъ, или не се е разширилъ до толкова, да се регулира общественитѣ отношения по своя вкусъ. А до тогава ние ще сме принудени да се радваме и на прѣходнитѣ форми отъ развитието на тия обществени отношения, каквито въ дадения случай сѣ нѣколко рода управления, които се прѣдсказватъ за бѣдщата Свободна Македония, и които, колкото и незадоволителни да сѣ въ очитѣ на адравомислящия човѣкъ все пакъ сѣ крачка напредъ.

За сега нека всички се опълчимъ срѣщу пагубнитѣ шовинистически ламтения, тамъ дѣто още се показватъ, и ако тѣ се задушатъ, можемъ съ твърда вѣра да възлагаме надѣжди на бѣдщето.

Остава още да кажемъ, че въ надвечернето на борбата, ние трѣбва да сме всекога готови да дадемъ това, което ни искатъ и което сме въ положение да дадемъ. Трѣбва да подерѣвимъ брата си или просто роба морално и материално, като му дадемъ на разположение всичко потребно за извоюваннето на неговата политическа свобода. А ако това е недостатъч-

но и събитията ни повикатъ при него, то тогава ще бъдемъ принудени да смѣсимъ съ неговата кръвъ и своята. И тогазъ вече свободата ще се яви като заслужена награда на достойна борба. А какъвъ характеръ ще има тая свобода, за туй не трѣбва твърдѣ много да се безпокоимъ и трѣвожимъ. Нека върваме само, че тя не ще да остане сжщата какаато е сега.

Туй: Борбата е неминуема и утрѣ ще се започне. Да помогнемъ! Слѣдъ тържеството на свободата бѣднитѣ балкански народи, каквито и промѣни да прѣтърпятъ, ще иматъ възможность по съзнателно вече да отпочватъ разглежданието на своитѣ социални задачи, общи съ ония на цѣлия свѣтъ, а именно, отърсванието отъ послѣдното човѣшко робство *икономическото*, главния двигателъ на общечовѣшкитѣ бѣди и злощастия.

Ломъ 9 Февруарий 1900 год.

* Цвна 20 см. *